— Care sînt caracteristicile Constituției S.U.A.
— Comparați „Declarația de independență" cu „Declarația drepturilor".

MAREA REVOLUȚIE BURGHEZĂ DIN FRANȚA

DEZLĂNȚUIREA ȘI DESFĂȘURAREA REVOLUȚIEI

Prin amploarea desfășurării și prin urmări, revoluția burgheză din Franța este socotită cea mai mare revoluție burgheză din istorie.

Cauzele revoluției. Din pricină că la conducerea țării se menținea încă nobilimea decăzută, leneșă, delăsătoare, economia franceză nu progresa așa cum cereau nevoile țării și cum dorea burghezia. Cu toate că Franța era bogată, totuși foametea bîntuia adesea în rîndurile poporului. Agricultura nu producea cît trebuia, iar industria se dezvolta mult mai încet decît în Anglia. Predominau încă manufacturile și se mențineau breslele. Existența multor vămi interne, păstrate din evul mediu, împiedica comerțul care trebuia să devină tot mai activ și mai intens. La acestea se mai înscria și pierderea coloniilor în timpul lui Ludovic al XV-lea.

În societatea franceză, oamenii nu erau egali în faţa legii; se împărţeau în trei *„stări": nobilimea, clerul* şi *starea a treia.* Nobilimea şi clerul formau stările privilegiate; adică erau scutite de impozite şi se bucurau de toate drepturile economice şi politice. Nobilii şi clerul cu ranguri înalte, care numărau vreo 50 000 de persoane, duceau o viaţă de lux şi petreceri la Versailles. Le păsa prea puţin de soarta poporului şi a Franţei. Starea a treia o alcătuiau burghezia şi ţăranii. Deşi starea a treia era cea mai numeroasă, deşi ducea toate poverile statului, totuşi nu participa la conducere. Ţăranii, de pildă, plăteau dijme şi făceau tot felul de corvezi. Nu li se îngăduia măcar să culeagă fructe ori vreascuri din pădure. Încărcaţi cu poveri fiscale şi umiliţi peste măsură, ţăranii n-aveau nici o tragere de inimă pentru muncă. Foarte mulţi părăseau pămînturile şi căutau de lucru în oraşe ori în alte ţări, vagabondau şi cerşeau.

Prin cheltuieli fără rost, regele şi curtea de la Versailles risipeau mare parte din bugetul ţării, împingînd-o în prăpastia sărăciei.

În afară de aceasta, în Franţa regele era un monarh absolut: el alcătuia legile, el le aplica, el judeca după bunul lui plac. Printr-un simplu ordin de arestare putea închide pe oricine în cetatea Bastilia. În mintea poporului această închisoare simboliza însuşi absolutismul regal.

Pregătirea ideologică a revoluţiei. Clasa nouă care se ridica, burghezia, deţinea şi în Franţa puterea economică şi, îndeosebi, industria şi comerţul. Era bogată şi cultă. Voia să fie şi mai bogată şi, mai ales, să ia conducerea ţării. Pentru aceasta, s-a pregătit să îndepărteze nobilimea de la putere, să distrugă absolutismul regal.

Gînditorii vremii, numiţi iluminişti: Voltaire, Montesquieu, Rousseau au demascat absolutismul regal, abuzurile nobililor şi au luat apărarea poporului asuprit. Ei dădeau ca exemplu regimul economic, social şi politic din Anglia sau din S.U.A. şi cereau ca Franţa să devină monarhie constituţională sau chiar republică. Astfel, prin ideile lor au pregătit revoluţia din 1789.

Ţăranul muncea din zori pînă în noapte ca să poată plăti dările către rege, nobili şi biserică. Cocoşul de pe capul ţăranului arată că el nu are dreptul la odihnă.

Adunarea stărilor generale. După 1780, criza financiară s-a adîncit aşa de mult în Franţa, încît regele nu mai avea cu ce plăti nici armata, nici

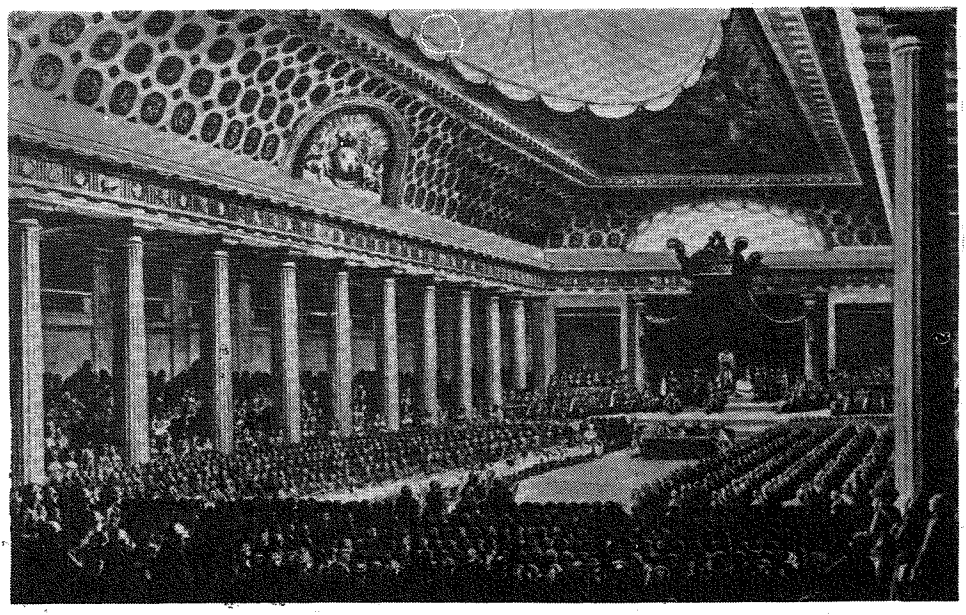

Deschiderea ADUNĂRII STĂRILOR GENERALE: în dreapta reprezentanţii clerului, în stînga ai nobilimii, în spatele sălii ai stării a III-a.

funcţionarii. Se cheltuiseră chiar şi banii spitalelor. Totuşi, curtea şi nobilimea din Versailles nu renunţau la lux şi petreceri.

Nemulţumirea şi mînia cuprindeau întreaga ţară. Poporul începea să se răzvrătească.

Ca să procure bani, regele Ludovic al XVI-lea voia să pună noi impozite pe care să le plătească şi nobilii. Nobilii însă s-au împotrivit. Ca să aibă un ajutor în sporirea impozitelor, regele a convocat *Adunarea stărilor generale.*

Ea era formată din reprezentanţii celor trei stări sau ordine: clerul, nobilimea şi starea a III-a. Alegerea deputaţilor pentru această adunare a prilejuit mari frămîntări în toată Franţa. Reprezentanţii burgheziei cereau Constituţie şi drepturi egale pentru toţi cetăţenii. Reprezentanţii nobilimii, dimpotrivă, pretindeau întărirea privilegiilor lor.

Adunarea stărilor generale s-a deschis la *Versailles, în 5 mai 1789.* Văzînd că regele şi nobilii voiau să impună impozite fără a face reforme, reprezentanţii burgheziei s-au despărţit de reprezentanţii nobilimii. Ei s-au declarat *Adunarea Naţională Constituantă* şi au jurat să nu se despartă pînă cînd nu vor da Franţei o Constituţie.

Aşa a început revoluţia din 1789.

Cucerirea Bastiliei. Ascultînd de sfatul nobililor, regele a încercat să aresteze pe deputaţii Adunării Naţionale Constituante. Dar, în ziua de 14 iulie 1789, la semnalul dat prin sunetele clopotelor, poporul din Paris s-a înarmat, a cucerit închisoarea Bastilia şi a dărîmat-o din temelii. Cuceri-

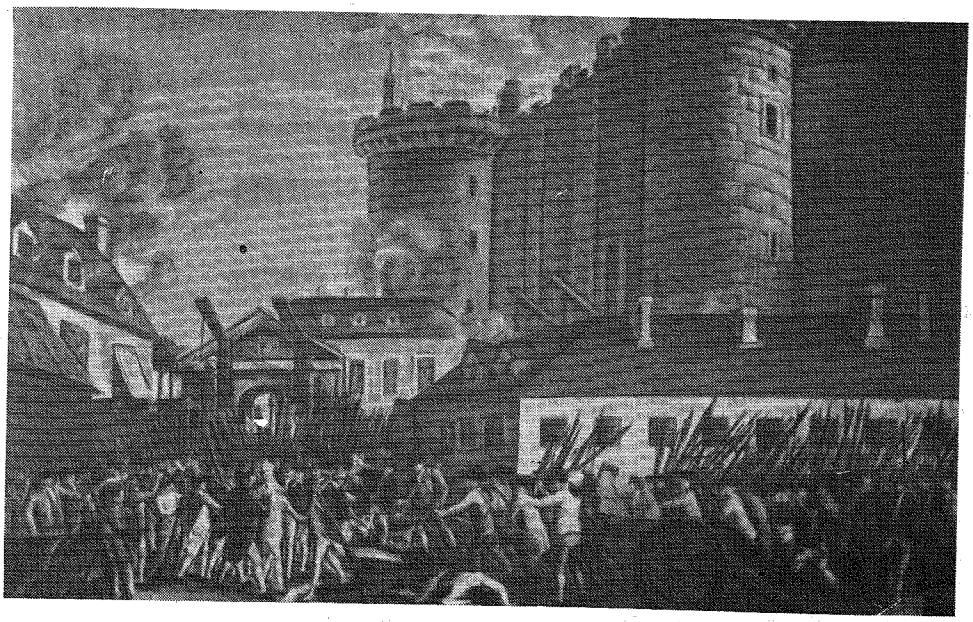

Poporul cucerește BASTILIA — simbolul absolutismului (14 iulie 1789).

rea Bastiliei a simbolizat victoria libertății asupra tiraniei. Ziua de 14 iulie a devenit sărbătoarea națională a Franței.

Regele n-a mai îndrăznit să folosească armata împotriva Adunării și a poporului. Ca să domolească mînia populară, el a venit la Paris, a primit cocarda tricoloră: albastru, alb și roșu — emblema revoluției. A îngăduit ca Adunarea Națională Constituantă să-și continue lucrările pentru Constituție.

„Declarația drepturilor omului și cetățeanului" și Constituția din 1791

La vestea cuceririi Bastiliei s-a răsculat și țărănimea franceză, incendiind multe castele. Lozinca revoluționarilor era: *„Libertate, egalitate, fraternitate"*. Speriată de valul revoluționar, Adunarea Națională Constituantă a desființat privilegiile nobilimii. Temîndu-se de răzbunarea poporului, mulți nobili, în frunte cu frații regelui, au fugit din țară. Continuînd reformele, Adunarea Națională a dat *„Declarația drepturilor omului și cetățeanului"*, prin care: se proclama suveranitatea poporului; cetățenii erau liberi și egali în fața legii; aveau dreptul să se împotrivească oricărui abuz, oricărei nedreptăți, oricărui despotism; se bucurau de toate drepturile politice; luau parte la conducerea statului.

Socotind că proprietatea este un drept sfînt, declarația sprijinea mai ales pe cei cu avere, adică burghezia. Această „Declarație" a servit ca prefață la Constituția din 1791, alcătuită de Adunarea Națională Constituantă. Dar, deși în „Declarație" se stabilea egalitatea în fața legii, Constituția acorda drept de vot numai oamenilor bogați. În continuare, Adunarea

Națională Constituantă a luat măsuri economice și administrative pentru transformarea țării. A desființat vămile interne, a unificat impozitele, a confiscat averile bisericești și le-a vîndut ca bunuri naționale, a căutat să dezvolte industria și agricultura. Din punct de vedere administrativ a organizat teritoriul Franței în: *comune, cantoane, districte* și *departamente*. Astfel, Franța a devenit o *monarhie constituțională*, condusă de burghezie.

Ludovic al XVI-lea a jurat să respecte Constituția. Dar n-a fost sincer. Ținea o strînsă legătură cu aristocrații emigrați și urmărea ca, ajutat de monarhii Europei, să înfrîngă revoluția și să reinstaureze absolutismul. A încercat chiar să fugă din Paris, deghizat în valet. Aproape de graniță a fost însă prins și adus la Paris. Poporul și-a dat seama că-i trădător și a cerut alungarea lui. Dar burghezia l-a apărat.

Adunarea Națională Constituantă a îndeplinit un mare rol istoric revoluționar. În trei ani, ea a transformat Franța feudală într-o țară modernă, burgheză, în care capitalismul s-a putut dezvolta fără nici o piedică. Dar toate acestea nu le-ar fi putut îndeplini dacă poporul francez n-ar fi ajutat-o, respingînd toate încercările regelui de a o desființa.

Socotindu-și misiunea îndeplinită, Adunarea Națională Constituantă s-a dizolvat. În locul ei s-a ales *Adunarea legislativă*.

Revoluția din Franța a condus-o burghezia; ea a preluat puterea în stat, dar greul revoluției l-a dus poporul.

LECTURĂ

Cînd i s-a obiectat că săvîrșește un lucru ilegal, Ludovic al XVI-lea a răspuns: „Este legal pentru că vreau eu".

Această afirmație amintește cuvintele lui Ludovic al XIV-lea, că: „Statul sînt eu". Ele arată concepția absolutistă, despotică a regilor Franței.

În timpul propagandei pentru alegerea Adunării stărilor generale, abatele Sieyès a scos o broșură intitulată: „Ce este starea a III-a?". Punea trei întrebări și da trei răspunsuri: 1. „Ce este starea a III-a? Totul. 2. Ce-a fost ea pînă acum din punct de vedere politic? Nimic. 3. Ce cere ea? Să devină ceva".

...„Starea a III-a singură, se va spune, nu poate forma stările generale. Ei, cu atît mai bine! Ea va forma o Adunare Națională".

Din „Declarația drepturilor omului și cetățeanului":

Articolul I. „Oamenii se nasc și rămîn liberi și egali în drepturi; distincțiile sociale nu se pot întemeia decît pe folosul comun.

Articolul II. Scopul oricărei asociații politice este păstrarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sînt: libertatea, siguranța și rezistența la opresiune.

Articolul III. Principiul oricărei suveranități se află îndeosebi în națiune. Nici un corp, nici un individ nu poate să exercite o autoritate care nu izvorăște din națiune, în chip expres.

Articolul IV. Libertatea înseamnă a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia".

ÎNTREBĂRI

— Ce legătură este între Adunarea stărilor generale şi Adunarea Naţională Constituantă?
— De ce „Declaraţia drepturilor" este o operă foarte însemnată?
— De ce francezii au proclamat ziua de 14 iulie ca sărbătoare naţională?

DICTATURA IACOBINĂ

Regimul creat de revoluţie în Franţa avea mulţi duşmani înăuntru şi în afară. Regele şi curtea regală întreţineau legături secrete cu nobilii emigraţi, cu monarhii europeni. Toţi aceştia urmăreau să înlăture noul regim, să distrugă tot ce au înfăptuit poporul şi Adunarea Naţională Constituantă. În acest scop, regele Prusiei şi împăratul Austriei au adunat trupe la graniţa franceză. Armatele lor s-au unit cu armata nobililor emigraţi.

Declararea războiului. În primăvara anului 1792, Adunarea legislativă credea că, prin război, va consolida cuceririle revoluţiei. Regele Ludovic al XVI-lea, dimpotrivă: dorea ca monarhii Europei să-l ajute să devină iarăşi monarh absolut. De aceea adunarea a declarat război Austriei şi Prusiei.

Chiar în primele zile ale războiului, generalii şi ofiţerii nobili au trădat, deschizînd graniţele Franţei în calea invadatorilor.

Războiul revoluţionar şi patriotic. Văzînd primejdia care ameninţa ţara şi revoluţia, poporul s-a ridicat la luptă. Adunarea legislativă a declarat *„Patria în primejdie"* (11 iulie 1792). Zeci de mii de voluntari s-au în-

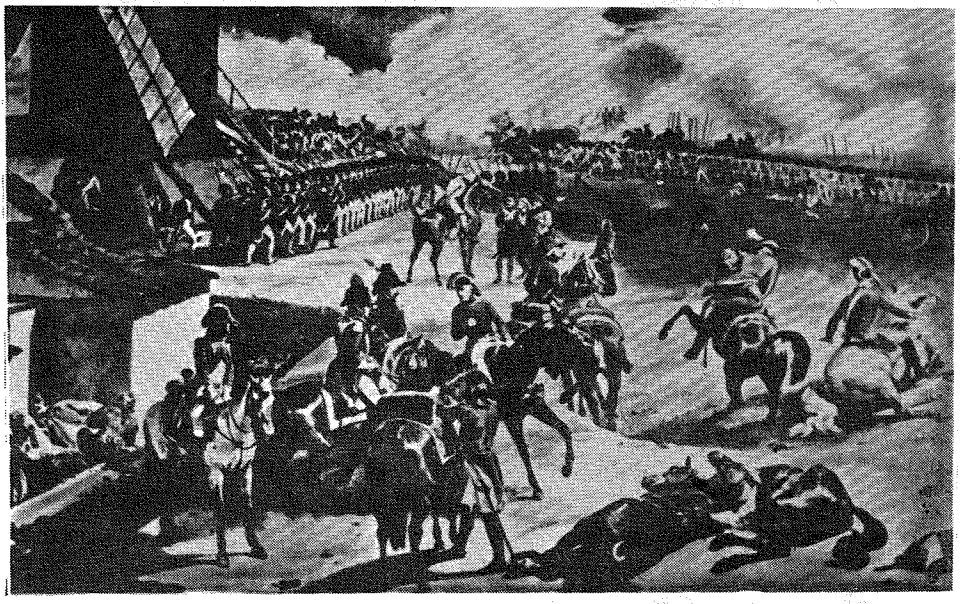

BĂTĂLIA DE LA VALMY

JEAN PAUL MARAT, mare gazetar și înflăcărat revoluționar, necruțător dușman al regelui și al aristocrației. A fost asasinat de o regalistă fanatică.

MAXIMILIEN ROBESPIERRE, avocat de profesie, bun orator, înflăcărat revoluționar. În Adunarea constituantă s-a făcut cunoscut prin energia lui revoluționară. Avea o fire tristă, melancolică, singuratică. Era neînduplecat în hotărîrile luate și necruțător cu dușmanii. Lăsa impresia că nu știe ce-i mila. Urmărea un singur gînd, să triumfe revoluția. Timp de aproape un an el a fost sufletul Comitetului Salvării și omul cel mai însemnat din Convenție. A stăruit ca toți dușmanii republicii și ai revoluției, toți trădătorii să fie judecați și ghilotinați. Nu l-a iertat de ghilotină nici pe prietenul său Danton, din momentul în care l-a bănuit de trădare. A fost adeptul gîndirii lui Rousseau. După concepția lui, toți cetățenii trebuie să fie egali, virtuoși și patrioți. De aceea, revoluționarii l-au numit „INCORUPTIBILUL".

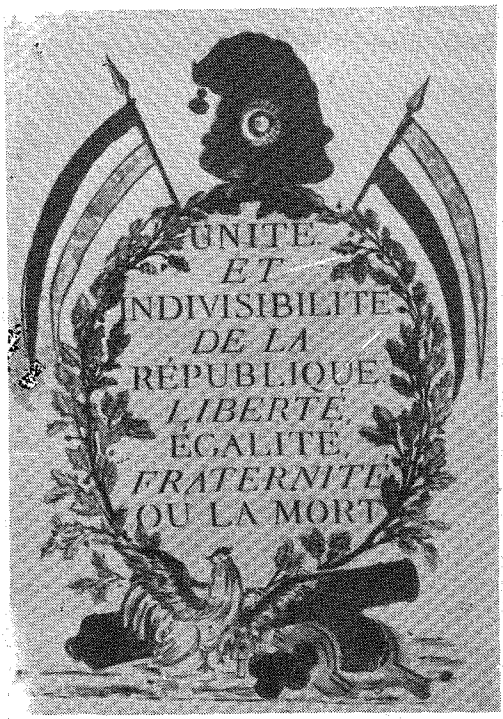

Afiș din timpul dictaturii iacobine.

rolat sub drapel şi grăbeau spre graniţă, cîntînd *„La Marseillaise"*.

Războiul a devenit *revoluţionar şi patriotic.*

La 10 august, cînd a aflat că regele era înţeles cu duşmanii Franţei şi urmărea distrugerea Parisului, populaţia s-a răsculat din nou. Revoluţionarii au cucerit Palatul regal, l-au detronat pe Ludovic al XVI-lea şi l-au închis.

Revoluţia din 10 august 1792 a fost condusă de *Comuna insurecţională din Paris,* în frunte cu *Jacques Danton, Jean Paul Marat* şi *Maximilien Robespierre.* Aceştia erau membri ai Clubului iacobin (se numea aşa, întrucît membrii săi îşi aveau sediul în biblioteca Mănăstirii Sf. Iacob din Paris), cea mai puternică şi mai populară organizaţie politică din vremea revoluţiei.

În locul Adunării legislative, în septembrie 1792, poporul a ales o altă adunare, care s-a numit *Convenţia Naţională.*

Luptînd cu eroism, armata franceză a cîştigat victoria de la *Valmy* (21 septembrie 1792) şi a alungat duşmanii de pe pămîntul patriei.

Tot în ziua de 21 septembrie 1792, Convenţia Naţională a proclamat Republica. Aceasta a fost *prima Republică franceză.* Judecîndu-l ca trădător, Convenţia l-a condamnat pe rege la moarte şi l-a ghilotinat.

Republica în primejdie. Dar duşmanii revoluţiei erau mult mai puternici şi mai îndîrjiţi decît îşi închipuiau revoluţionarii francezi. Îndată după ghilotinarea regelui, Monarhia habsburgică, Prusia, Anglia, Spania, Piemontul s-au înţeles între ele, au format o mare coaliţie împotriva Franţei revoluţionare şi au atacat-o dinspre toate graniţele. Armatele franceze au suferit grave înfrîngeri. Îndemnaţi de preoţi şi de aristocraţi, ţăranii din Vendeea s-au răsculat împotriva Republicii. În multe părţi din sudul şi vestul Franţei regaliştii au ajuns iar stăpîni. Convenţia Naţională mai controla doar o treime din teritoriul ţării. Armata se retrăgea în dezordine. Prăbuşirea completă a Republicii şi a revoluţiei părea de neînlăturat.

Dictatura iacobină salvează revoluţia. În asemenea împrejurări, iacobinii, în frunte cu Robespierre, şi-au luat răspunderea de a salva republica şi revoluţia. În acest scop s-a înfiinţat *Comitetul Salvării Publice,* care a luat cele mai energice măsuri economice, politice şi militare. S-a creat *Tribunalul revoluţionar* care a aplicat teroarea, pedepsind repede şi fără milă, pe toţi duşmanii republicii, trădători, şovăielnici, leneşi, hoţi, speculanţi. Îndrumată de iacobini, Convenţia Naţională s-a decretat guvern „revoluţionar pînă la pace". A confiscat averile nobililor, ale celor fugiţi peste graniţă, ale tuturor duşmanilor ţării. A fixat preţuri maximale ca să oprească specula. A împărţit pămînt ţăranilor. Ca să adune o armată numeroasă şi s-o organizeze mai bine, a decretat înrolarea în masă şi a schimbat toţi vechii ofiţeri aristocraţi cu ofiţeri tineri, ridicaţi din rîndul poporului. Întregul efort, toată munca şi viaţa cetăţenilor erau puse în slujba patriei. Poporul a dovedit o înflăcărată dragoste de patrie şi de li-

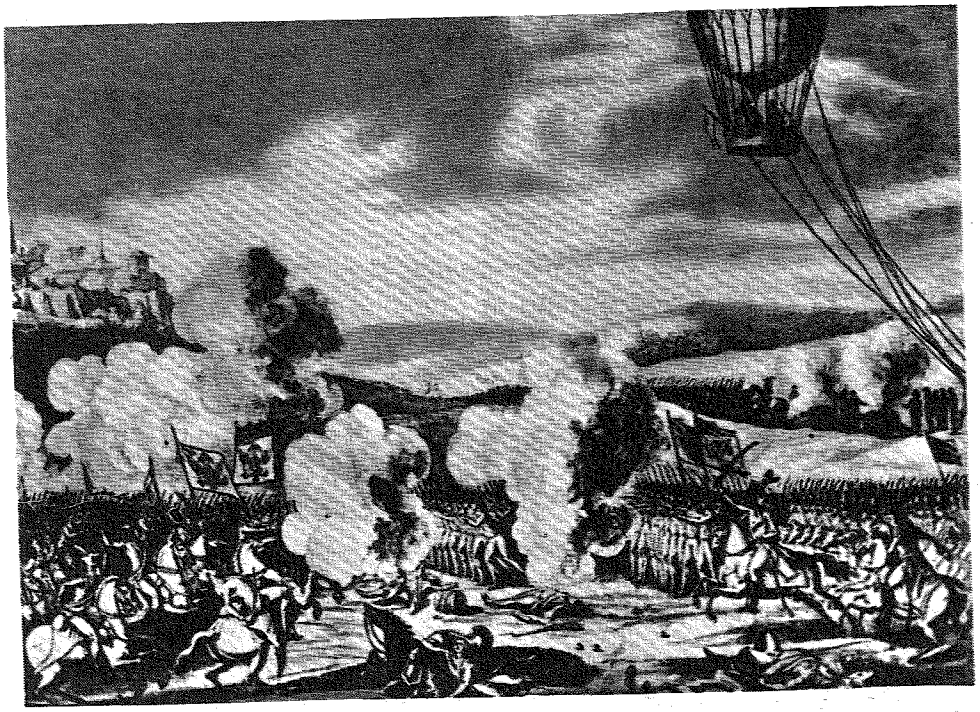

BĂTĂLIA DE LA FLEURUS. Armata franceză a folosit mijloace moderne în conducerea bătăliei: baloane din care urmăreau desfășurarea atacurilor.

bertate. Lozinca sub care lupta Franţa revoluţionară era: *„Libertate, egalitate, fraternitate sau moartea"*.

Regimul instaurat la începutul lui iunie 1793 s-a numit *dictatura iacobină*. Iacobinii au condus cu ajutorul poporului şi în folosul poporului. Datorită acestui regim revoluţionar, tînăra Republică franceză a înfrînt duşmanii dinăuntru şi a alungat cotropitorii veniţi din afară.

Cel mai energic dintre conducătorii iacobini a fost *Maximilien Robespierre*.

Luptînd eroic pentru Republică şi pentru revoluţie, armata franceză a înfrînt armatele coaliţiei la *Fleurus* (iunie 1794). Republica era salvată.

Sfîrşitul revoluţiei. Războiul fusese deosebit de greu. Dar ştiind că luptau pentru Republică şi pentru revoluţie, francezii n-au precupeţit nici o jertfă. Unii revoluţionari au săvîrşit însă greşeli în aplicarea teroarei şi prin aceasta au îndepărtat poporul de guvernul iacobin. Mulţi dintre ei s-au îmbogăţit pe seama statului sau, ca speculanţi, pe seama poporului; ei au format grupul *„noilor îmbogăţiţi"*, care au zăgăzuit calea revoluţiei. Profitînd de victoria cîştigată de poporul patriot şi revoluţionar, condus de iacobini, burghezia „noilor îmbogăţiţi" a căutat să scape de dictatură, de Robespierre şi, mai ales, de amestecul maselor populare în viaţa politică. Izbutind să ajungă la conducerea Convenţiei, deputaţii din rîndurile „noilor îmbogăţiţi" l-au ghilotinat pe Robespierre, fără judecată (27 iulie

1794). Apoi au anulat o bună parte din reformele iacobinilor şi au pedepsit cu moartea pe toţi adepţii dictaturii iacobine. Se poate spune că, o dată cu căderea lui Robespierre şi a iacobinilor, a sfîrşit şi revoluţia franceză.

Însemnătatea revoluţiei burgheze din Franţa. *Prin revoluţie poporul francez: a sfărîmat feudalismul; a îndepărtat monarhia; a creat republica; a învins duşmanii din interior şi din afară, salvînd revoluţia şi patria.*

Puterea în stat a fost luată de burghezie. Ea nu va respecta toate drepturile cîştigate de popor în timpul revoluţiei.

Oricum, revoluţia franceză din 1789—1794 a fost cea mai mare revoluţie burgheză din istorie. Ea a avut ecou în întreaga lume. După exemplul poporului francez, în multe ţări din Europa, popoarele au început să se ridice împotriva tiranilor.

LECTURĂ

Din decretul privind „Patria în primejdie": „Trupe numeroase se năpustesc spre frontierele noastre... Cetăţeni, patria este în primejdie. Cei care vor să aibă cinstea de a porni primii, ca să apere ceea ce au mai scump, să-şi amintească totdeauna că sînt francezi liberi".

Robespierre spunea, într-un discurs din 1794: „Virtutea nu-i altceva decît dragostea de patrie şi de legile ei... Dar dacă resortul guvernului popular în timp de pace este virtutea, resortul guvernului popular în revoluţie este, în acelaşi timp, virtutea şi teroarea; virtutea fără teroare este o nenorocire; teroarea fără virtute este neputincioasă. Teroarea nu este altceva decît justiţia promptă, severă şi inflexibilă; este deci o emanaţie a virtuţii. Guvernul revoluţionar reprezintă despotismul libertăţii împotriva tiraniei... Pînă cînd furia despoţilor să fie numită dreptate, iar dreptatea poporului barbarie sau rebeliune?"

ÎNTREBĂRI

— Ce a fost dictatura iacobină şi ce rol a jucat în istoria revoluţiei franceze?
— Cum se explică victoria armatelor franceze împotriva coaliţiei monarho-feudale?
— Ce însemnătate a avut revoluţia franceză?

FRANŢA LA SFÎRŞITUL SECOLULUI AL XVIII-lea ŞI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea

DIRECTORATUL ŞI CONSULATUL

După moartea lui Robespierre, Convenţia Naţională a condus Franţa încă un an. Ea era dominată de „noii îmbogăţiţi", cei care înlăturaseră dictatura iacobină. Convenţia a dat o nouă Constituţie, care încredinţa puterea legislativă *Consiliului celor 500* şi *Consiliului bătrînilor* (senatul),

iar puterea executivă unui *Directorat,* alcătuit din 5 membri. În acest timp, Republica franceză a încheiat pace cu Prusia şi cu Spania.

Directoratul (1795—1799). În cei patru ani cît a durat, Directoratul a căutat să întărească autoritatea politică a burgheziei. Pentru aceasta a luptat atît împotriva iacobinilor şi a maselor populare, cît şi împotriva regaliştilor din interior şi din afară.

Grija principală a burgheziei era să aibă linişte şi să se îmbogăţească pe orice cale. Dar bogăţia ei contrasta cu mizeria muncitorilor, a locuitorilor de la periferiile oraşelor. De aceea în timpul Directoratului masele populare şi-au arătat de multe ori nemulţumirea. Aşa a fost *Conspiraţia egalilor,* condusă de *Gracchus Babeuf.* El voia să desfiinţeze exploatarea omului de către om, să îndepărteze inegalitatea din societate şi să organizeze o Republică a egalilor, unde să se asigure fericirea obştească. Dar directorii au aflat de Conspiraţia egalilor, l-au prins pe Babeuf şi l-au condamnat la moarte (1796).

Totuşi, frămîntările social-politice au continuat. De mai multe ori, directorii au trimis armata atît împotriva poporului care încerca să se răscoale, cît şi a regaliştilor, care urmăreau să vină iar la putere. Folosind forţa, burghezia şi-a consolidat poziţiile economice şi şi-a asigurat conducerea ţării.

Războaiele din timpul Directoratului. În vremea Directoratului, Franţa a continuat războiul cu Austria şi cu Anglia. În acest război s-a distins

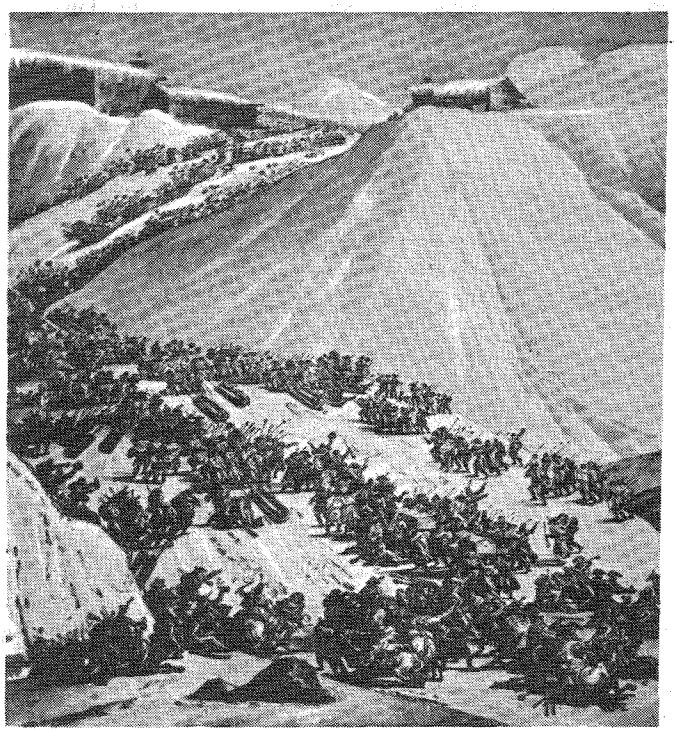

Armata franceză comandată de generalul Bonaparte trecînd Munţii Alpi spre Italia, prin trecătoarea Saint-Bernard.

generalul *Napoleon Bonaparte*. El a condus armata franceză în lupta cu cea habsburgică în Italia de nord (1796—1797). Cu acest prilej Bonaparte s-a dovedit un iscusit general. Deşi avea puţini soldaţi, a ştiut să-i conducă astfel încît a cîştigat victorii răsunătoare, uimind lumea.

Cînd armata lui Bonaparte s-a îndreptat spre Viena, guvernul austriac s-a grăbit să încheie pacea (1797). Franţa ocupa Belgia şi nordul Italiei.

După 1797 putem spune că burghezia franceză n-a mai purtat războaie revoluţionare, drepte, de apărare a patriei, ca în timpul dictaturii iacobine, ci războaie de cucerire, adică războaie nedrepte.

Dintre toate ţările Europei numai Anglia nu voia să încheie pace cu Franţa. Ca să lovească în puterea ei maritimă, Directoratul a organizat, sub conducerea generalului Napoleon Bonaparte, *campania din Egipt* (1798—1799). La început, francezii au dobîndit mari succese. Dar mult mai puternică, flota engleză condusă de amiralul *Nelson* a distrus flota franceză şi a blocat, în Egipt, armata generalului Bonaparte.

În vremea aceasta, Anglia, Austria, Rusia şi Turcia au alcătuit o nouă coaliţie împotriva Franţei. Regaliştii căpătaseră mare curaj şi aşteptau să ia puterea cu ajutorul coaliţiei. Totodată, iacobinii sprijiniţi de masele populare se pregăteau să preia ei puterea. Burghezia se temea şi de regalişti şi de o revenire a dictaturii iacobine. De aceea căuta să încredinţeze conducerea ţării unui general glorios, care s-o scape de armatele străine, de regalişti şi de iacobini.

Consulatul (1799—1804). Informat că Franţa se află într-o situaţie grea, generalul Napoleon Bonaparte a lăsat armata în Egipt şi, cu o singură corabie, a ajuns în ţară. Burghezia l-a primit ca pe un salvator. Ajutat de armată, Bonaparte a dat lovitura de stat de la 18 Brumar (9 noiembrie 1799), a înlăturat Directoratul de la putere şi l-a înlocuit cu un *Consulat* format din trei consuli. Bonaparte s-a numit *prim consul.* Puterea lui era tot aşa de mare ca şi a unui monarh: numea miniştrii şi funcţionarii, dicta legile şi comanda armata.

Astfel s-a instaurat în Franţa, în folosul burgheziei, *dictatura militară* a generalului Bonaparte. Ca să întărească noul stat burghez, Bonaparte a dat o serie de legi (strînse în *Codul napoleonian),* a reorganizat economia, administraţia şi justiţia Franţei. De asemenea, Bonaparte a înfrînt armatele coaliţiei în bătălia de la *Marengo* (1800), silind Monarhia habsburgică şi Anglia să încheie pacea.

Victoriile pe cîmpul de luptă, succesele în organizarea şi administrarea ţării, încheierea păcii mult dorită de poporul francez, progresele economice, toate au sporit faima, popularitatea şi puterea generalului Bonaparte.

LECTURĂ

La pornirea campaniei din Italia, generalul Napoleon Bonaparte a adresat soldaților, o proclamație, care începea așa: „Soldați, sînteți goi și flămînzi. Guvernul vă datorează mult, dar nu vă poate da nimic... Eu vă voi duce în cele mai fertile cîmpii din lume. Provincii bogate, orașe mari vor intra în stăpînirea voastră; acolo veți găsi onoare, glorie și bogăție. Soldați ai armatei din Italia, vă va lipsi oare curajul?"

Vorbind soldaților pe care-i pregătea ca să-l ajute în lovitura de la 18 Brumar, generalul Bonaparte, abia întors din Egipt, a spus: „...V-am lăsat pace și acum găsesc război. V-am lăsat cuceriri și acum dușmanul e la granită! V-am lăsat arsenale pline și acum nu mai găsesc nici o armă! V-am lăsat milioanele luate din Italia și acum găsesc pretutindeni... mizerie! Așa nu mai poate continua..."

ÎNTREBĂRI

— Care au fost cauzele conspirației pregătite de Babeuf?
— De ce după 1794 războaiele duse de Franța n-au mai avut un caracter revoluționar?
— Amintiți-vă de dictatura lui Cromwell și comparați-o cu a generalului Bonaparte. Ce concluzii desprindeți?

PRIMUL IMPERIU FRANCEZ (1804—1815)

La 2 decembrie 1804, sprijinit de burghezie, Bonaparte s-a încoronat *împărat al francezilor.* Încoronarea s-a făcut cu un fast și un lux puțin obișnuite. S-a numit *Napoleon I.* Astfel, Franța s-a transformat din Republică în *Imperiu.*

Principalele războaie. La încoronare, Napoleon a spus: *„Imperiul înseamnă pace".* Dar, în fapt, domnia lui a însemnat un lung șir de războaie. Cauza lor se afla în rivalitatea de neîmpăcat dintre burghezia franceză și cea engleză pentru dominația lumii, în încercările statelor feudale de a împiedica răspîndirea revoluției franceze, în ambițiile lui Napoleon și ale generalilor săi de a cuceri bogății și glorie.

Napoleon a încercat să debarce în Anglia. Dar guvernul englez a încheiat repede o alianță cu Monarhia habsburgică și Rusia. Napoleon s-a întors fulgerător, cu toate forțele, spre centrul Europei: a intrat în Viena și a înfrînt trupele austro-ruse, în vestita bătălie de la *Austerlitz* (2 decembrie 1805). În istorie s-a numit și *„Bătălia celor trei împărați":* al Franței, al Austriei și al Rusiei.

Dar, în același timp, flota engleză, comandată de amiralul *Nelson,* a zdrobit flota franceză în lupta navală de la *Trafalgar.* Prin pacea încheiată, Napoleon a ocupat o parte din teritoriile germane. Franța domina Europa, dar Anglia rămînea stăpîna mărilor.

NAPOLEON I, pictură de David. Napoleon a fost una dintre cele mai de seamă personalităţi ale istoriei moderne. Avea mare putere de muncă şi o memorie excepţională. A fost om politic talentat, organizator neîntrecut şi mai ales general genial. Deşi dispreţuia oamenii, a ştiut totuşi să se facă respectat şi chiar iubit. Asupra soldaţilor exercita o adevărată vrajă; le insufla o mare încredere şi o voinţă de fier în luptă. De aceea ţineau foarte mult la el. Îl numeau *„Micul caporal"* şi spuneau că acolo unde-i el, acolo-i şi patria. Cu vîrsta, firea lui autoritară, egoistă, nespus de ambiţioasă, s-a transformat, ajungînd tiranică. Credea că el singur ştie şi poate face totul. Nu suferea nici un fel de contrazicere. Din această pricină a săvîrşit greşeli de neiertat, care i-au grăbit căderea.

În anul următor (1806), Napoleon a continuat războiul împotriva Prusiei, pe care a învins-o la *Iena*, şi a intrat în Berlin. Aici a dat *„blocada continentală"*, prin care interzicea tuturor ţărilor să facă comerţ cu Anglia.

Continuînd războiul împotriva armatei ruse, a înfrînt-o în două mari bătălii. Ţarul Alexandru I s-a întîlnit cu Napoleon la *Tilsit* (1807). Aici au încheiat o pace şi o alianţă, împărţind Europa între dînşii. Între altele, ţarul a făgăduit că Rusia nu va mai cumpăra nici un fel de mărfuri din Anglia.

„Marele imperiu". Înfrîngînd într-o nouă şi grea bătălie, la *Wagram* (1809) pe împăratul habsburg, Napoleon a ajuns în culmea puterii şi gloriei. A desfiinţat sute de stătuleţe mici germane. A ocupat Spania şi Portugalia, formînd *„Marele imperiu"*. Se intitula: *împărat al francezilor, protector al Confederaţiei Rinului, rege al Italiei, mediator al Confederaţiei elveţiene.* Ducatul Varşoviei asculta de dînsul, iar în Spania şi în Olanda a pus regi pe doi din fraţii săi. Imperiul lui se baza pe Marea armată, comandată de ofiţeri de valoare: Ioachim Murat, Michel Ney, André Massena.

Dar începînd din 1811, Imperiul lui Napoleon a început să dea semne

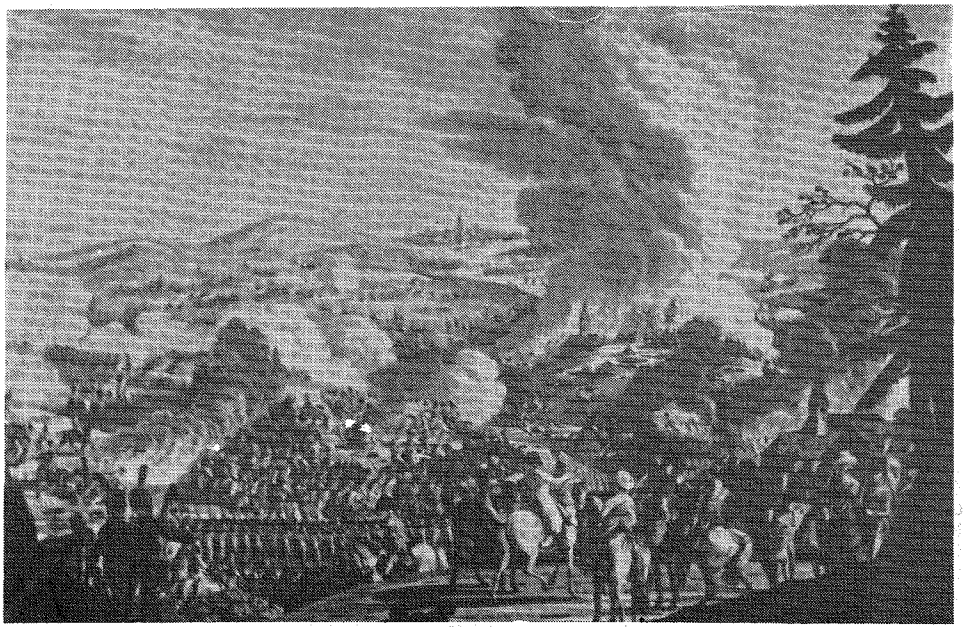

BĂTĂLIA DE LA AUSTERLITZ, unde Napoleon a cîştigat o strălucită victorie.

de slăbiciune. Blocada continentală, în loc să silească Anglia să încheie pace, a provocat o criză economică în întreaga Europă şi chiar în Franţa. Apoi, poporul spaniol s-a răsculat şi a pornit un sîngeros război de partizani. În marea lor dorinţă de a-l înfrînge pe Napoleon, englezii i-au ajutat pe spanioli cu arme şi trupe. Aşa, în Spania, Napoleon a pierdut foarte mulţi soldaţi.

Campania din Rusia; prăbuşirea Imperiului. Cînd ţarul Alexandru nu a mai respectat blocada continentală, Napoleon a pregătit o mare campanie împotriva Rusiei, în care în afară de francezi intrau şi italieni, polonezi, germani, austrieci. A cîştigat mai multe bătălii, a intrat în Moscova, dar n-a putut zdrobi armata ţarului. A fost silit să se retragă din Rusia, pe vreme de iarnă. Pe drum, în grele lupte cu partizanii şi cu armata rusă, comandată de generalul Kutuzov, împăratul a pierdut toţi soldaţii şi s-a întors singur în ţară.

Campania din Rusia a însemnat începutul dezastrului pentru Napoleon I şi pentru Imperiul francez.

Rusia, Anglia, Prusia, Imperiul habsburgic s-au coalizat şi au îndemnat popoarele să lupte pentru eliberarea de sub stăpînirea franceză. Napoleon şi-a refăcut armata, dar a fost înfrînt în marea bătălie de la *Leipzig* (1813), numită şi *„bătălia naţiunilor"*.

Retras în Franţa, Napoleon a continuat lupta, cu multă îndîrjire, împotriva adversarilor care invadau Franţa. Dar, văzînd că adversarii erau mult mai puternici, mulţi oameni politici şi o parte din mareşali l-au pă-

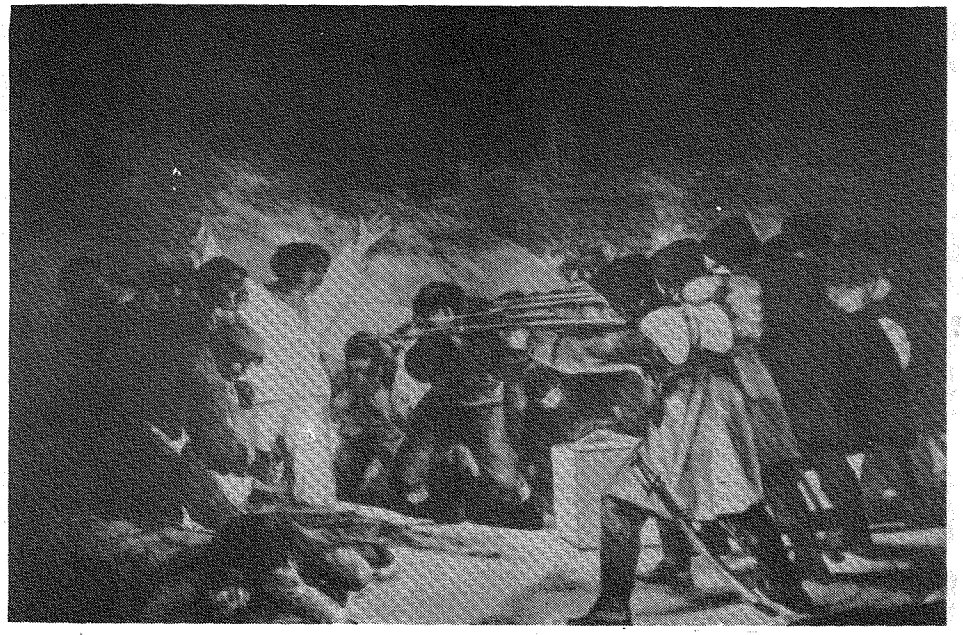

Represaliile trupelor franceze împotriva populaţiei din Madrid. Întrucît acestea s-au petrecut la 3 mai (1808), pictura care aparţine pictorului Goya a fost intitulată Tres des Mayo.

răsit. Rămas singur, Napoleon a abdicat, în aprilie 1814, şi s-a retras în insula Elba. Biruitorii lui au adus pe tronul Franţei pe Ludovic al XVIII-lea şi au ţinut ţara sub ocupaţie.

„Cele 100 de zile"; caracterul şi urmările războaielor napoleoniene. Poporul francez se temea de rege care era fratele celui ghilotinat şi de răzbunarea aristocraţilor. Aflînd despre frămîntările din Franţa, Napoleon a venit iar în ţară.

Poporul şi armata l-au primit cu entuziasm de nedescris. Ludovic al XVIII-lea a fugit. Dar împotriva lui Napoleon s-au coalizat toate marile puteri ale Europei. În bătălia de la *Waterloo* a fost înfrînt (18 iunie 1815) şi a abdicat a doua oară, după ce domnise o sută de zile. S-a predat englezilor care l-au transportat în Insula Sf. Elena, unde l-au ţinut închis pînă la moarte (1821).

Războaiele napoleoniene au fost războaie de cucerire, pentru gloria împăratului şi a Franţei. Ele au pricinuit pierderea unui mare număr de oameni şi distrugerea multor bunuri. Dar, în acelaşi timp, în teritoriile stăpînite, Napoleon a aplicat o serie de reforme rezultate din revoluţia franceză, a desfiinţat puzderia de stătuleţe germane, a eliberat ţărănimea şi a făcut să progreseze economia capitalistă şi să prospere burgheziile naţionale.

Congresul de la Viena; formarea Sfintei Alianţe. Ca să rezolve problemele deschise de revoluţia franceză şi de Imperiul napoleonian, monarhii aliaţi, biruitori împotriva lui Napoleon, au ţinut *Congresul de la Viena*

Bătălia de la Waterloo (18 iunie 1815), care a însemnat sfîrșitul domniei lui Napoleon.

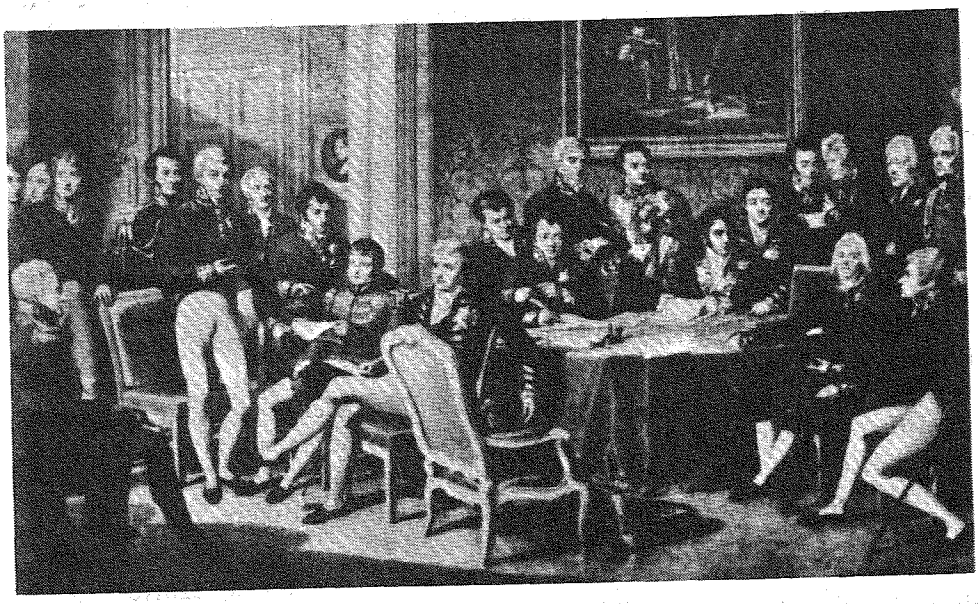

Congresul de la Viena unde s-au întrunit mari oameni politici ai vremii (Wellington — Anglia; Metternich — Austria; Nesselrode — Rusia; Talleyrand — Franța etc.).

(1814—1815). Cel mai activ în acest congres a fost *Metternich,* cancelarul Austriei. *„Cei patru mari"*, adică ţarul Rusiei, împăratul Austriei, regele Angliei şi regele Prusiei, au redus Franţa la graniţele din 1792, au recunoscut Rusiei — Finlanda şi cea mai mare parte din Polonia, cu titlul de *Regatul Varşoviei;* au dat Lombardia Austriei. Împăratul Austriei a devenit preşedintele Confederaţiei germane; partea de apus a Poloniei a obţinut-o Prusia; din Polonia au lăsat liber numai un mic teritoriu în jurul Cracoviei; Anglia păstra toate coloniile cucerite în această vreme şi i se confirmă stăpînirea mărilor. Belgia era unită cu Olanda şi formau Regatul Ţărilor de Jos. În Spania şi în Italia de sud, ca şi în Franţa, a fost restaurată, la conducere, aristocraţia şi dinastia Bourbon.

Congresul de la Viena a căutat să restabilească situaţia de dinaintea revoluţiei. A fost introdus iarăşi absolutismul, călcîndu-se în picioare aspiraţiile de suveranitate şi unitate naţională, precum şi dorinţa de libertate a popoarelor. Regimul social-politic impus în Europa de biruitorii lui Napoleon s-a numit *restauraţie.*

Pentru aplicarea hotărîrilor luate la Viena s-a creat *Sfînta Alianţă,* în care intrau: ţarul Rusiei, împăratul Austriei, regele Prusiei şi apoi al Franţei. Monarhii şi-au arogat dreptul de a interveni oriunde apărea o mişcare socială, naţională ori liberală împotriva absolutismului. Această alianţă a monarhilor împotriva popoarelor a dominat Europa pînă în anul 1848.

LECTURĂ

Blocada continentală:

„Art. 1. Insulele britanice sînt declarate în stare de blocus.

Art. 2. Orice comerţ şi orice corespondenţă cu insulele britanice sînt interzise (...).

Art. 7. Nici un vas direct din Anglia sau din coloniile engleze..., nu va fi primit în nici un port".

Rostopcin, guvernatorul Moscovei, scria ţarului Alexandru I:

„...Şi dacă împrejurări nenorocite vă vor sili să vă retrageţi înaintea unui duşman victorios, împăratul Rusiei va rămîne totdeauna formidabil la Moscova, teribil la Kazan şi invincibil la Tobolsk".

Preocupîndu-se de epoca napoleoniană, Engels scria. „Popoarele erau cumpărate şi vîndute, împărţite şi unite exact în măsura în care acest lucru corespundea înainte de toate intereselor şi scopurilor celor care le guvernau".

La ce parte din lecţie se referă acest citat?

ÎNTREBĂRI

— Ce scopuri urmărea Napoleon prin blocada continentală?
— De ce bătălia de la Leipzig se numeşte şi „bătălia naţiunilor"?
— Care au fost hotărîrile Congresului de la Viena?